

Wersja w języku polskim – obowiązującym dokumentem przyjętym przez Komitet Światowego Dziedzictwa jest wersja w języku angielskim.

Drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat

Decyzja: 37 COM 8B.37

Orzeczenie wyjątkowej uniwersalnej wartości

Krótki opis

Szesnaście drewnianych cerkwi (kościółów) zlokalizowanych na wschodnich krańcach Europy Środkowej, w polskim i ukraińskim regionie Karpat stanowi wyjątkowy przykład szeroko niegdyś rozpowszechnionej w krajach słowiańskich tradycji drewnianego prawosławnego budownictwa sakralnego, które przetrwało do dziś. Architektoniczne formy cerkwi o trójdzielnych planach, kopułach brogowych wraz z wolnostojącymi dzwonicami są zgodne z wymogami liturgii Kościoła Wschodniego jednocześnie, odzwierciedlając kulturowe tradycje lokalnych społeczności, które rozwinęły się w izolacji ze względu na górzysty teren. Cerkwie te prezentują typy architektury: huculski w południowo-wschodnim ukraińskim regionie Karpat w Wierbiażu Niżnym i Jasinie; halicki w północnej części Karpat, po obu stronach polsko-ukraińskiej granicy w Rohatynie, Drohobyczu, Żółkwi, Potyliczu, Radrużu i Chotyńcu; bojkowski, po obu stronach granicy polsko-ukraińskiej w pobliżu granicy ze Słowacją w Smolniku, Użoku i Matkowie oraz łemkowski w polskich Karpatach Zachodnich w Powroźniku, Brunarach Wyżnych, Owczarach, Kwiatoniu i Turzańsku. Cerkwie zbudowane są w konstrukcji zrębowej ze złożonymi systemami złącz narożnych i stanowią przykład niezwykłych umiejętności ciesielskich oraz rozwiązań konstrukcyjnych. Wzniesione zostały na drewnianych podwalinach ułożonych na kamiennych fundamentach, ich ściany i dachy pokrywają drewniane gonty. Cerkwie z przyległymi do nich cmentarzami i - czasami wolnostojącymi - dzwonicami otoczone są murami lub ogrodzeniami z bramami, otoczonymi drzewami.

Kryterium (iii): Cerkwie stanowią wyjątkowe świadectwo odrębnej tradycji budownictwa sakralnego, osadzonej w głównym nurcie tradycji Cerkwi Prawosławnej powiązanej z lokalnym charakterem architektury. Konstrukcje, wystrój oraz rozwiązania dekoracyjne są charakterystyczne dla kulturowych tradycji społeczności, zamieszkujących region Karpat i ilustrują wiele symbolicznych odwołań oraz sakralnych znaczeń związanych z tymi tradycjami.

Kryterium (iv): Cerkwie stanowią wyjątkowy przykład grupy budowli wzniesionych w tradycyjnej konstrukcji zrębowej, reprezentujących ważny okres w historii budownictwa w regionie Karpat. Cerkwie, wywodzące się z tradycji prawosławnego budownictwa sakralnego, zostały przystosowane do lokalnych tradycji kulturowych, ewoluując od XVI do XIX wieku, są odzwierciedleniem religijności miejscowych społeczności.

Integralność

Wszystkie elementy niezbędne do wyrażenia wartości dobra, znajdują się w obrębie jego granic, w tym otaczające je mury lub ogrodzenia z bramami, a także w niektórych

przypadkach dzwonnice, cmentarze i budynki towarzyszące. Budowlom nie zagraża przebudowa ani zaniedbanie. Należy jednak zwrócić szczególną uwagę na lokalizację parkingów samochodowych, aby nadal zachować integralność miejsca oraz ważne widoki na i z dobra. Mury lub ogrodzenia obsadzone drzewami określają jednoznacznie odrębną strefę lub dominantę w krajobrazie.

Autentyczność

Dobra uważane są za autentyczne w kwestii lokalizacji i otoczenia, a także ich użytkowania i funkcji - 13 cerkwi wciąż pełni rolę świątyń, a kolejne trzy, w Radrużu, Rohatynie i Drohobyczu zachowane są jako muzea. Również autentyczność materiałów pozostaje wysoka, gdyż konstrukcyjne elementy drewniane były przez lata starannie naprawiane tradycyjnymi metodami. Elementy dekoracyjne posiadają wysoki stopień autentyczności, zaś drewniane, zewnętrzne gontowe pokrycia dachów oraz ścian, wymagające wymiany co 20-30 lat, zostały w większości przypadków odpowiednio odtworzone. Okresowa wymiana pokrycia ścian stanowi część bieżących zabiegów konserwatorskich. Kluczowym wymogiem dla przyszłego zachowania autentyczności technik rzemieślniczych i konserwatorskich jest podtrzymywanie wiedzy w zakresie tychże technik. Niemal we wszystkich cerkwiach zachowały się oryginalne drzwi i zamki, z napisami na nadprożach, które podają datę wzniesienia budowli oraz nazwiska cieśli.

Wymogi w zakresie zarządzania i ochrony

Wszystkie dobra w Polsce są chronione w maksymalnym stopniu poprzez wpisanie ich do rejestru zabytków zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (2003). Wszystkie dobra na Ukrainie chronione są w maksymalnym stopniu poprzez wpisanie ich do Krajowego rejestru nieruchomości zabytków historycznych zgodnie z Krajową Ustawą o Ochronie Dziedzictwa Kulturalnego (2000). Dobra oraz ich strefy buforowe będą uznawane i chronione w regionalnych i lokalnych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zarządzanie dobrem seryjnym koordynowane będzie przez Komitet Sterujący, działający w imieniu ministerstw kultury obu państw, którego członkowie będą współpracowali z zarządcami cerkwi w celu zapewnienia ich konserwacji oraz inicjowania szkoleń. Na posiedzenia Komitetu Sterującego zapraszani będą eksperci z różnych dziedzin. Komitet zobowiązany jest również do zaproszenia do stałej współpracy właścicieli i opiekunów dóbr, a także przedstawicieli władz kościelnych i świeckich wraz z przedstawicielami administracji samorządowej na poziomie lokalnym i regionalnym, jak również służb konserwatorskich. Komitet Sterujący we współpracy z lokalnymi władzami będzie nadzorował miejscowe plany zagospodarowania i użytkowania terenów. W odniesieniu do indywidualnych planów zarządzania, Komitet Sterujący będzie nadzorować również wszystkie sprawy istotne dla stałego podtrzymywania kulturowej wartości dóbr oraz ich stanu zachowania, jak również dla eliminowania potencjalnych zagrożeń, włącznie z przestrzeganiem ograniczeń inwestycyjnych w planach zagospodarowania przestrzennego w najbliższej sąsiedztwie dóbr i ich strefach buforowych. Restrykcje te mają w niektórych wypadkach kluczowe znaczenie i Państwa-Strony zobowiązały się do ustanowienia odpowiednich mechanizmów ochronnych w odniesieniu do wszystkich aspektów planów zagospodarowania przestrzennego. Organizacja dostępu turystów do dóbr związana z budowaniem infrastruktury turystycznej i parkingów samochodowych musi być starannie zaplanowana, aby nie naruszyć integralności elementów składowych miejsca światowego dziedzictwa, w szczególności jeżeli chodzi o ich widok na oraz z dobra. Działania prewencyjne związane z zagrożeniem przeciwpożarowym

lub powodzią muszą być stale wzmożone, aby chronić obiekty przed skutkami potencjalnych klęsk żywiołowych.